Tannaisg Nan Láithean a Dh'fhalbh

Author(s): Domhnall MacEacharn

Source: *The Celtic Review*, Vol. 4, No. 14 (Oct., 1907), pp. 152-158

Published by:

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/30069931>

Accessed: 07-01-2016 14:52 UTC

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at <http://www.jstor.org/page/info/about/policies/terms.jsp>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

<http://www.jstor.org>

7. The Triad of the three gentle kings of the Isle of Britain also mentions Northern characters, and along with them Manaŷdan, son of Llyr. The other two are Llywarch Hen, and Gŷgon Gŷron, son of Peredur son of Eliffer.

8. In one Triad which names the 'Three Pure Households of the Isle of Britain,' there is named as one household that of the Scot Aedan, son of Gabran, and as another that of Gŷendoleu, son of Keidyaŷ (Ceidio) at Arderyd, who kept up the fighting for a fortnight, and a month after their lord was slain. And the number of each of the households was a hundred and twenty-one men.'

9. In addition to the foregoing Northern allusions the following may be given, 'Three kings sprang from serfs: Gwryat, son of Gwryan, in the North, and Cadauel, son of Kynuedŷ, in Gwynedd, and Hyueid, son of Bleidic, in the Deheubarth (South Wales).'

(To be continued.)

TANNAISG NAN LÀITHEAN A DH'FHALBH

A bhana-charaid ionmhuinn,

Am faca sibhse riamh an rud sin ris an abair sinn tannasg? Theagamh nach 'eil sibh a' creidsinn 'na leithid. Cha mhò a bha mise uaireigin de'n t-saoghal, 's bha mi a' cur spleadh-achas mu bhòcain, 's mu shithichean, 's mu ghnothaichean mì-chneasda mar sin an suarachas. A bhàrr air sin, bha mi, iomadh uair, 'gam chur fein as mo ghabhail, dìreach a leigeil ris cho beag suim 's a bh' agam de 'n bhathar shìth sin. Chrath daoine bu shine 's a bu ghlice na mi-fein an cinn, 's chuir iad air mhanadh gu 'n éireadh olc dhomh uaireigin. Ghabh mise mo rathad fein, mar is gnàth leis an òigridh a dheanamh; ach thig gliocas oirnn le aois ma thig e idir. Oidhche ghaothar gheamhraidh, 's neòil dhorchas, ghruamach, a' ruagadh a chèile air aghaidh na speur, 's a' doilleireachadh a bheagan a bh' ann de 'n ghealaich, dh'fhalbh mi a dh'fhaicinn caraid domh a bha mu thuairam mìle gu leth a dh'astar uam.

Ghabh mi air mo thuras gu sunndach a' feadaireachd, 'Gabhaidh mise 'n rathad mór, olc air mhath le càch e.' Cha deach mi ro fhad' air m' aghairt 'nuair a thug tionndadh de 'n rathad an sealladh na mara mi, 's ciod a b'iongantaiche leam fhaicinn na cruth mór, iargalta, an riochd duine, eadar mi 's a' mhuir, agus dìreach anns an rathad a bha mi gabhail. Cha luaithe chunnaic e mi na thilg e chrògan an àird 'san adhar, 's mhacoidh is bhagair e, a réir coltais, nan rachainn ceum na b'fhaid' air m' aghaidh gu'n éireadh na bu mhiosa dhomh. Feumar aideachadh gu'n do chuir an sealladh-gun-iarraidh so giorag orm. Sheas mi mar a bha mi car tiota, a ghabhail a stigh suidheachadh an fhearainn. Bha 'n abhainn air an dara taobh dhìom 's i 'na tuil, 's bha balla cloiche, seachd no ochd traighean air àirde, air an taobh eile, 's bha 'n leòmhann beucach so 'san t-slighe 's e sireadh co dh' fhaodadh e shlugadh suas. Bha e soilleir nach robh e'n comas domh gabhail seachad air an taobh eile. Thill mi ceum no dhà air m' ais, cha 'n ann a chionn gu 'n robh eagal orm roimh 'n aog, ach a bhuidhinn beagan ùine airson cuimhneachadh air na daoine o'n d'thainig mi, agus mi-fein uidheamachadh airson blàir. Chuimhnich mi air ni no dhà, ach cha bu chuimhne leam gu 'n d'rinn aon duine bhuineadh dhomh euchd mór sam bith am measg thannasg. Smuaintich mi 'n sin air Buidseach Endor, 's air Tailleair na Manachainn, ach cha b'ionann an cor-san 's mo chor-sa. Bha Wallace is Bruce, Lachann Mór 's Dubh Sìth, math gu leòir, ach bha tuaghanna cogaidh 's biodagan 's rudan mar sin acasan, 's cha robh uidhir a bhiorair bhata agamsa. Cha robh so a dol a dheanamh feum 'sam bith, 's bha e gu buileach feumail rud-eigin a dheanamh. Smuaintich mi nach bu mhisd' an gnothach am balla cloiche bhi eadar mi 's am fear a bh' air tì mo mhillidh. Streap mi thar a' bhalla, 's shnàig mi air m'ais 'na dhubhar gus an d'rainig mi 'n t-àit' 'san d'fhàg mi taibhse Gholiath. Bha nis m' anail am uchd, 's m' fhallus 'gam dhalladh, 's—

'Chluinneadh mo chluas an fhuaim a bhitheadh
Aig luaths mo chridhe ri m' thaobh.'

Mu dheireadh ghabh mi cuid mo chunnairt 's thug mi sùil chaol fhaicilleach eadar clacha mullaich a bhalla, 's ciod a chunnaic mi, an àite 'n ni ris an robh fughair agam, ach stoc craoibh sheilich 's dhà no trì mheanglain mu cheann, 's iad a' crathadh 's a' luasgadh 's a' ghaoith. Shuath mi 'm fallus bhàrr mo mhaildhean, 's lean mi air mo thurus, a smuainteachadh nam biodh gach sgeul taibhs' a thainig g'ar n-ionnsaidh air an dlùth-rannsachadh, math a dh'fhaidte gu 'n gabhadh iad mìneachadh air dhoigh co-ionann ri so.

'S cuimhne leam 'nuair a bha mi 'm bhalach beag éisdeachd ri seana bhean chòir ag innseadh do 'm sheanamh'air mu bhàs a fir. Dh'aithris i gu mionaideach a h-uile car mu 'n trioblaid a thug a' chrìoch air. Cha chuimhne leam dad de na dh'fhuiling an duine còir an galar a bhàis, ach 's math a tha cuimhn' agam air crìoch an sgeòil. 'An oidhche 'n déigh an tlodhlacaidh,' ars' ise, 'mu mheadhon oidhche, thainig e gu taobh mo leapa 's thuirt e rium gu 'n robh na "spéicean" air an do ghiùlaineadh do'n chladh e, 'nan seasamh aig ceann na bàthach, 's mi g'an cur a stigh as an t-sealladh. Theann mi ri bruidhinn ris, ach leagh e as mar neul. Cho luath 's a bu léir dhomh 's a' mhadainn, chaidh mi mach, 's fhuair mi an sin mar a thubhairt e, 's rinn mi mar a dh'iarr e.' Bha so air innseadh mar nach biodh an teagamh a bu lugha aice fein an dearbh chinnteachd a' ghnothaich, 's cha mhò a nochd am boirionnach eile gu 'n robh i cur ag 's a' chùis. Thachair so 'nar linn fein, ach cia iomadh linn bho'n a thoisich an duine air creidsinn 'san tannasg? Thainig an creideamh so a nuas g'ar n-ionnsaidh troimh linntean do-aireamh. Bha e d'ar prìomh aithrichean na fhirinn shuidhichte. Anns na linntean dorcha céin sin anns nach b'fhearr an duine a bheag, a thaobh eòlais, na brùid na machrach, bha e 'g aoradh do spiorad, no do thannasg, aithrichean. A réir dhaoine fiosrach a rannsaich na cùisean sin le mór shaothair, s'e Aoradh Aithrichean (Ancestor Worship) no mar their Herbert Spencer ris, Aoradh Thannasg (Ghost Worship), an t-aoradh is sine air am bheil lorg againn. Bha 'n t-aoradh so an tùs a comh-sheasamh, anns a' mhór-chuid, ann a bhi 'g ullachadh lòin is nithean eile a

shaoileadh am bèò a bhiodh feumail no taitneach do spiorad a' mhairbh, 's 'gam fàgail mar thabhartas aig an uaigh. B'e chreud gu'n robh an tannasg comasach air math no cron a dheanamh do'n bheò a reir an tomhais anns an robh an beò a' coimhlionadh, no a'dearmad, a dhleasnais do'n mharbh. Mar so, cha robh teagamh fo'n ghréin aig an duin' allta ann am bith an tannaisg. Bha tannaisg a ghnàth maille ris air aon dòigh no dòigh eile. Chunnaic e le shùilean fein iad ag èaladh mu'n cuairt 'san odhar-dhorcha. Chual e'n guth an oiteag na gaoithe, 's an gearan an gaoir nan tonn. Thainig iad g'a ionnsaidh fo sgàil na h-oidhche, 's dh'fhàg iad teachd-aireachd nach faoidte dhearmad.

'O na nèoil tha dlùth mu'n cuairt
Chithear tannais nan sonn a dh'fhalbh,'

arsa bàrd na Feinn, 's e fein a faicinn cruth nan laoch a dh'fhalbh,

'A' leantainn tannais tuire de cheò,
Air sgiathaibh nan gaoth mór 's a' chàrn';

's chual e 'n guth am borbhan sruth Laoire.

Ach cha 'n ann am bàrdachd a mhain a tha 'n tannasg a' faotainn àite, ach an litreachas an t-saoghail gu léir. Tha Carraighean Cuimhneachain na h-Eiphite, Clàir Chreadha Chaldea 's Bhabilònia, a' mhór-chuid de sheann sgrìobhaidhean na h-Airde n-ear, 's beul-aithris an t-sluaigh 's a' h-uile dùthaich fo'n ghréin, làn de 'n chreidimh so, 's thainig earrann nach beag dheth a nuas g'ar n-ionnsaidh fein.

Bho chionn bheagan bhliadhnachan thug mi cuairt 'sa' Ghaidhealtachd, 's air mo thurus thaghail mi 's a' 'Ghleann 's an robh mi òg.' Bha'n gleann mar a bha e riamh; na beanntan àrda, creagach, corrach, air gach taobh dheth, a' mhuir mhór a' slachdraich air a' chladach, 's na h-eòin mhara sgiathlaich mu na sgeirean 's air feadh nan tonn, dìreach mar a b' àbhaist, 's bha ùrlar a' ghlinne ceart mar a dh'fhàg mi e:

Bha 'n t-allt mar bha a' ruith gu tràigh,
'S na flùir a fàs mu bhruachan,

Bha eòin na speur am bàrr nan geug
 A' seinn gu h-eutrom guanach ;
 Ach dhòmhsa cha robh nì mar bha,
 Bha'n là a b'aille gruamach ;
 Bha maise 'n t-sléibh is glòir a' Chéit,
 'S gach nì fo'n ghréin leam suarach.

Cha robh aon de chompanaich no de bhana-chompanaich m' òige air làr a' ghlinne. Sheall mi mu'n cuairt 's mi a' faireachduinn cho aonaranach 's ged a bhithinn am choigreach an tìr chéin. C'àit an diugh am bheil companaich nan làithean sin a chaidh seachad cho luath? Sgapt' air aghaidh an t-saoghail, 's cuid dhiubh, mo chreach, 'nan dachaidh bhuan. Shuidh mi air bruach an uillt, far am b'abhast duinn a bhi cluich air 'Crìoch a' bhodaich', 's cha robh mi ach glé ghoirid an sin, a' smuainteachadh mo smuaintean fein, 's a' cuimhneachadh air nì no dhà, 'nuair a dh'iadh grunnan diùbhsan air an robh m' inntinn a' tighinn mu'm thimchioll,—balachain is caileagan boidheach, laidir, fallan, a thainig 'nan àm gu inbhe fhear is bhan cho eireachdail 'sa chiteadh eadar dà cheann na Siorramachd. Bha iad an sin ceann-ruisgte, cas-ruisgte, mar a b'abhast, cho beothail 's cho riochdail 's ged a bhiodh iad a làthair 'san fhèil. Dh'fhan mi greis a' gabhail iolla ri cluicheachd na cloinne so—tannaig nan làithean a dh'fhalbh—gus an d'fhàs mi mothachail air cèd a bhi tighinn mu'm léirsinn, 's bha fhios agam gu'n robh na faileasan a bha air sgàthan na h-inntinn buailteach gu iad fein a nochdadh 's a' cheò a bha mu'n t-sùil. Dh'éirich mi, 's le cridhe trom thug mi mo chùl ris an Eden so, ach lean mo chompanaich bheaga mi, 's anns gach ceum de'n t-slighe, iad a' comharrachadh a mach dhomh gach ionad 'san do thachair sud no so, nithean nach deachaidh air dhi-chuimhn' fathast, gus mu dheireadh nach robh leud nam bonn, an àrd no'n losal, ris nach robh cuimhneachan àraidh naisgte. So, arsa mise rium feun, am fìor thannasg, 's cha'n e 'n sgled a thig air sùil na sgaoimireachd. 'Se mar a tha, nach 'eil annainn fein ach tannaig, 's gach aon againn le a ghrunnan fein de thannaig 'g a leantainn, agus na tannaig sin math no olc

'nan gnè, dìreach mar a nithear iad, 's e sin ri ràdh, tha iad a réir ar giùlain fein, ma tha ar gnìomh olc, tha tannasg an uile sin 'g ar leantainn. 'Co agaibh a rinn so?' dh'fharraid *MacBeth* d'a mhaithean 's d'a mhór-uaislean 'nuair a nochd tannasg *Bhanco* e-fein, a cheann sgoilte 's fhuil m'a chluasan. Cha ruigeadh an slaigh air a leas fheadraich co rinn so, bha deagh fhios aige co d'an d'thug e 'n t-ùghdarras so a dheanamh, 's bha nis a chogais chiontach fein a' toirt toradh a dhroch-bheairt fa chomhair a shùl. 'Coinneachaidh sinn aig Philippi,' arsa tannasg Cheasair ri Brutus an oidhche roimh 'n bhlàr 'san do thuit Brutus. Bha làmh aig Brutus am bàs an Ròmanaich ainmeil so, 's bha nis tannasg a dhroch ghnìomh 'g a leantainn. Co dhiù, 's e so a' bhrìgh a thug Shakspeare as na taibhsean sin.

B'e beachd an duine 'sna linntean dorcha céin sin, gu'n robh spioraid nan càirdean a dh'eug a ghnàth mu thimcheall aite-còmhnaidh an dilsean, 's gu sonraichte mu na h-uaignean 'san robh na cuirp 'san do thuinnich iad re an turuis troimh'n bheatha so, a nis a' gabhail taimh. Cha 'n 'eil, mar sin, mór-iongantas ged a bhiodh am beachd suidhichte so iomadh uair a toirt air an t-sùil a bhi faicinn cruth nan daimheach a dh'fhalbh air neòil chaochlaideach na h-oidhche. Bha'm beachd eile bh'aig an duine gu'n robh na spioradan so comasach air math no cron a dheanamh dha, g'a chomh-éigneachadh gu oidheirp a thoirt air an deagh-ghean a tharruing g'a ionnsaidh fein. Is ann o'n bheachd so a dh'éirich an t-aoradh ris an abrar Aoradh Aithrichean, no Aoradh Thannasg. Tha mi 'g ràdh nach cuir so a bheag a dh'ìoghnadh oirnn, ach 's e an nì a tha na aobhar ìoghnaidh, nach 'eil aon ghnè aoraidh is aithne dhuinn anns nach 'eil, an aon seadh no'n seadh eile, roinn mhath de'n phrìomh stéidh so. Tha 'n smuain amhaidh, anabaich so a thainig an ceann an allamharraich, math a dh'fhaidte ceud mìle bliadhna roimh 'n àm so, mar ghràinne de shìol mustaird a chinn gu bhi 'na chraoibh cho mór 's gu'n do chomhdaich i an talamh, 's gu 'n d'fhuair gach aidmheil chreidimh fo'n ghréin neadachadh 'na geugan. Theagamh gur ni-eigin co-ionann ri

so a bha air a chiallachadh an sgeul spleadhach nan Loch-lunnach le Craobh mhór na Cruinne (Yggdrasil), aig an robh a freumh an Slochd an dubh-aigein (Nifheim), a bàrr 'sna nèamhan, 's a geugan a' comhdach na talmhainn uile. Biodh sin mar dh'fhaodas e, tha sinn a faicinn gu soilleir mar a thainig o'n ghràinne shìl so bàrr saibhir de gach seòrsa spiorad, math is olc, oir thainig an duine gu bhi sealltainn air gach creutair mar aite-còmhnaidh spioraid àraidh air an robh e fein a' buileachadh buaidhean àraidh a b'airidh, 'na bheachd-san, air aoradh fhaotainn. Bhàtar ag aoradh do'n nathair anns gach cearn de 'n t-saoghal, 's bha creutairean cho suarach ris an daol a' faotainn àrd-urram. Mar so thainig an tannasg, ceum air cheum, gu bhi air àrdachadh 's air a mheudachadh gu mór. Rinneadh spioradan de gach seòrsa dheth; spioradan math is olc, glan is neò-ghlan; aingil, àrd is ìosal; dée is deamhain, dìreach mar bha freagarrach do shuidheachadh na cùise, gus nach 'eil an diugh, ach beag, eaglais 'san tìr nach 'eil fo thearmunn tannaisg Naoimh a thaobh-eigin, agus móran diubh le cuimhneachain àraidh, mar a tha cnaimh, no cnàmhnan, an Naoimh air am bheil i air a h-ainmeachadh, fo'n altair. Ach buinidh so do mheur eile de'n chraoibh Yggdrasil, 's cha cheadaich ùine dhomh iomradh dheanamh air aig an àm. Tha mi 'g ainmeachadh nan nithe sin, cha'n ann an dùil ri dad a chur r'ur n-eòlas fein air na cùisean sin, ach a dhaighneachadh an nì a thuirt mi cheana, nach eil eachdraidh an tannaisg cho faoin 's a shaoileas cuid, 's a chomharrachadh a mach dhuibh aig a cheart àm, cho tràth an eachdraidh na daonnachd 's a thainig an taisbean so a chum an duine. Bu mhór Diana nan Ephésianach, ach's motha na sin tannasg an Allamharraich! Dh'fhaodainn tuilleadh a ràdh mu'n tannasg, ach theagamh gu'm foghainn na dh'fhóghnas aig an àm.

Slàn leibh. Is mise bhur caraid sgaoimeach,

DOMENULL MACÈACHARN.